

Federmessersites te Lommel-Maatheide (prov. Limburg) De opgravingscampagne van 2007

Ferdi GEERTS, Marijn VAN GILS & Marc DE BIE

Samenvatting

Tijdens een drie weken durende campagne in de zomer van 2007 werd de *Federmesserlocus* LB 25 op Lommel-Maatheide verder opgegraven. De doelstellingen van de campagne waren een zo goed mogelijke ruimtelijke omschrijving te geven van de lithische concentraties binnen deze locus en de recuperatie van zoveel mogelijk archeologische artefacten, aangezien de site weldra verdwijnt door zandwinning.

Trefwoorden: Limburg (B), Lommel, finaalpaleolithicum, *Federmessergroepen*, Usselo-bodem, Alleröd.

1. Inleiding

Het belang van de *Federmesserlocus* LB25 binnen het grote site-complex van Lommel-Maatheide is reeds in eerdere publicaties uiteengezet (Van Gils & De Bie, 2005a; 2005b; Geerts *et al.*, 2006). De locus is gelegen op de droge zandrug net ten noorden van het (vroegere) open water op de site. De boringen en de oppervlakteprospecties tijdens de vorige archeologische campagnes toonden aan dat de bewaringstoestand van de podzolbodem op de locus behoorlijk is en dat er heel wat archeologisch materiaal aanwezig is. De combinatie van deze beide factoren leidde tot opgravingen, intussen jaarlijks sinds 2004. De locus wordt hierbij steeds beter ruimtelijk omschreven en het aantal archeologische artefacten, bron voor verder onderzoek, neemt voortdurend toe.

2. Verder archeologisch onderzoek van locus LB25

2.1. Opzet

Het archeologische materiaal dat gevonden wordt op locus LB25 ligt niet meer perfect *in situ*. Dit was al duidelijk geworden tijdens de vorige opgravingscampagnes. De hoge zandrug, waarop de *Federmessergroepen* gedurende de Alleröd-periode hun artefacten hebben achtergelaten, deflateerde al tijdens de Jonge Dryas. De Usselo-bodem waaide weg. Ook de kleinere archeologische artefacten werden door de wind weggevoerd. De wat grotere en wat zwaardere stukken bleven min of meer ter plaatse achter op een lager niveau. Tijdens het Holoceen ontwikkelde zich een

podzolbodem op wat overbleef van de zandrug. Winderosie en de recente sanering door afgraving van de *Maatheide* tastten de podzolbodem aan. In de beste omstandigheden bleef nog een klein deel van de uitlogingshorizont (E) bewaard, met daaronder de humusaanrijkingshorizont (B2h).

Gezien de gekende secundaire stratigrafische context van het archeologische materiaal werd in 2007 opnieuw een manier van inzamelen van artefacten gehanteerd, die tijdens de voorbije jaren zeer efficiënt was gebleken. Met de motorzeef en met handzeven werden de artefacten gerecupereerd, horizontaal per kwart vierkante meter en verticaal per bodemhorizont gescheiden. Op die manier kunnen archaeologica snel en vlot worden ingezameld en blijft het toch mogelijk inzicht te krijgen in hun ruimtelijke spreiding.

Op locus LB25 konden na de opgravingscampagnes van 2004 en 2005 twee lithische concentraties worden onderscheiden: een zeer dichte concentratie in het westen van de opgravings sleuf en een minder rijke concentratie in het oosten. De opgravingscampagne van 2006 wijzigde dit beeld niet echt, maar verfijnde wel het beeld van de oostelijke concentratie. De mindere dichtheid lijkt hier namelijk het gevolg te zijn van het feit dat een deel van het archeologische materiaal er bij de sanering van het terrein door bulldozers werd verplaatst. Daarna werd het materiaal gedumpt in de recent gegraven kuil van ongeveer acht bij acht meter, die vorig jaar al was ontdekt. Deze kuil bevatte fragmenten van de humus-aanrijkingshorizont van de podzol, waarin zich veel archeologische artefacten bevonden. De artefactenspreiding binnen de oostelijke concentratie werd door die recente afgraving en dumping uiteraard verstoord.

Tijdens de opgravingscampagne van 2007 werd de opgravingsleuf in oostelijke richting uitgebreid om de oostelijke concentratie van locus LB25 volledig te omschrijven. De noordoostelijke hoek hiervan was immers nog niet opgegraven. Eventueel hoopten we ook een nieuwe lithische concentratie te ontdekken.

2.2. Resultaten

Het booronderzoek tijdens de voorbije campagnes had een beeld opgeleverd van een zeer redelijke bewaringstoestand van de podzolbodem op de plaats waar dit jaar de opgravingsleuf in oostelijke richting werd uitgebreid. Dit beeld werd bij de opgraving bevestigd. In tegenstelling tot vorig jaar werd in de opgravingsvakken nog regelmatig het onderste deel van de uitlogingshorizont (E) van de podsol aangetroffen, wat natuurlijk impliceerde dat de humus-aanrijkingshorizont (B2h) volledig bewaard was.

In totaal werden er 131 vierkante meter opgegraven en ongeveer 400 artefacten geregistreerd. We konden de noordoostelijke rand van de oostelijke concentratie omschrijven, maar van een nieuwe en dichte lithische concentratie was duidelijk geen sprake.

Net als de vorige jaren viel het relatief grote aantal werktuigen op. De stekers waren het talrijkst en meestal vervaardigd op grote dragers. Schrabbers waren beduidend minder in aantal. Enkele boren en wat afknottingen vervulden het werktuigenarsenaal. Spitsen of artefacten met afgestompte boord ontbraken volledig tijdens deze opgravingscampagne. De kernen en het debitagemateriaal duiden op een klingproductie waarbij vuursteen van een zeer redelijke kwaliteit werd gebruikt. Alle typo-technologische kenmerken wijzen het lithisch materiaal toe aan de *Federmessergroepen*.

Winderosie en bodemsanering hebben het bodemarchief op de locus LB25 zwaar aangetast. De vraag moet dus worden gesteld of de ruimtelijke spreiding van de artefacten representatief is voor de depositie ervan door de *Federmessergroepen*, dan wel het resultaat van nu eens een betere en dan weer een slechtere bewaringstoestand van de podzolbodem. Een recht evenredige relatie tussen deze bewaringstoestand en het aantal archeologische vondsten lijkt er alvast niet te bestaan. De opgraving op locus LB25 leverde dit jaar immers beduidend minder archeologische vondsten op dan de zeer redelijke bewaringstoestand van de podzolbodem liet verwachten. De hoop op een betekenisvolle ruimtelijke analyse van de archeologische vondsten op locus LB25 is dus zeker niet verloren.

3. Besluit

Elke opgravingscampagne verstevigt het beeld van locus LB25 als een exponent van een zeer rijk finaalpaleolithisch site-complex op Lommel-*Maatheide*. Verder onderzoek van de archeologische vondsten is echter noodzakelijk om een inzicht te krijgen in de activiteiten en in de ruimtelijke organisatie van de *Federmessergroepen* op de hoge zandrug ten noorden van het open water. Ook de nog te verwachten bodemkundige en paleo-ecologische analyses zullen hier bijdragen aan een rijk wetenschappelijk verhaal over het leven van jagers-verzamelaars in hun natuurlijk milieu op het einde van de laatste ijstijd.

Dankwoord

De opgraving was mogelijk dankzij een goede samenwerking tussen Erfgoed Lommel vzw (vroeger Museum Kempenland vzw), het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed (VIOE) en de Eenheid Prehistorische Archeologie (KULeuven). SCR-Sibelco nv liet de opgraving toe op haar terrein, steunde de werken logistiek en volgde het onderzoek met belangstelling. Ook de Stad Lommel droeg bij tot het goede verloop van de opgraving.

Een welgemeend woord van dank aan de vrijwillige medewerkers en de stage-studenten van de KU Leuven, de UGent en de VUB.

Een bijzonder woord van dank aan de jongeren van Jeugd, Cultuur en Wetenschap (JCW) vzw die met heel veel jeugdig enthousiasme hun handen uit de mouwen staken op het opgravingsterrein.

Bibliografie

CREEMERS G. & CAROLUS J., 1989. Epipaleolithicum te Lommel-Blokwaters. *Limburg*, 68: 195-200.

DE BIE M. & VAN GILS M., 2006. Les habitats des groupes à Federmesser (aziliens) dans le nord de la Belgique. *Bulletin de la Société Préhistorique Française*, 103, 4: 781-790.

DE BIE M., GULLENTOPS F. & VAN GILS M., 2003. Een laat-paleolithische concentratie in een Usselo-bodem op de Maatheide te Lommel. *Notae Praehistoricae*, 23: 33-37.

GEERTS F., 1984. The Caris collection of Lommel. *Notae Praehistoricae*, 4: 17-22.

GEERTS F., DEFORCE K., VAN GILS M. & DE BIE M., 2006. Federmessersites te Lommel-Maatheide (prov. Limburg). Opgravingscampagne 2006 en eerste resultaten van het paleo-ecologisch onderzoek. *Notae Praehistoricae*, 26: 125-128.

HAMAL-NANDRIN J., SERVAIS J. & LOUIS M., 1935. Nouvelle contribution à l'étude du préhistorique dans la Campine limbourgeoise (Belgique). *Bulletin de la Société Préhistorique Française*, 32: 175-203.

VAN GILS M. & DE BIE M., 2005a. *Steentijdsites op de Maatheide te Lommel. Archeologische opgravingen 2004*. Intern rapport VIOE, Brussel, 23 p.

VAN GILS M. & DE BIE M., 2005b. Federmessersites te Lommel-Maatheide. Opgravingscampagne 2005. *Notae Praehistoricae*, 25: 109-112.

VERHEYLEWEGHEN J., 1956. Le paléolithique final de culture périgordienne du gisement préhistorique de Lommel (Province de Limbourg-Belgique). *Bulletin de la Société Royale Belge d'Anthropologie et de Préhistoire*, 67: 1-79.

VERMEERSCH P.M., 1975. Haltplaats van het Tjongeriaan te Lommel-Werkplaatsen. *Archeologie*, 2: 64-67.

Ferdi Geerts
Erfgoed Lommel vzw
De Kolonie, Archeologisch en Historisch Museum
Kolonie 77
BE - 3920 Lommel
Ferdi.Geerts@erfgoedlommel.be

Marijn Van Gils
Marc De Bie
Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed
& Vrije Universiteit Brussel
Eenheid Prehistorische Archeologie
Celestijnenlaan 200E
BE - 3001 Heverlee
Marijn.VanGils@geo.kuleuven.be
Marc.DeBie@rwo.vlaanderen.be